

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Historica X (2011)

MISCELLANEA

Dawid Kopa

Dokument Agnieszki księżnej świdnicko-jaworskiej z 1 I 1380 roku

Z lat 1342–1392 zachowało się ponad dwa tysiące dokumentów wystawionych przez księżną świdnicko-jaworską. Większość dokumentów wystawionych przez Agnieszkę znana jest z wpisów w *Landbuchu Księstw Świdnickiego i Jaworskiego*¹. Informacje o oryginałach przynosi *Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska*² oraz *Regesty Śląskie*³. Kilkadziesiąt dokumentów księżnej świdnicko-jaworskiej jest wydana lub podana w postaci regestu w rozmaitych wydawnictwach⁴. Do dokumentów bardzo mało znanych, niewpisa-

¹ *Landbuch Księstw Świdnickiego i Jaworskiego*, red. T. Jurek, t. I: 1366–1376, Poznań 2004 (dalej L I); t. II: 1385–1395, Poznań 2000 (dalej L II); t. III: 1396–1407, Poznań 2007.

² *Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska*, t. III, oprac. R. Żerelik, t. IV, V, oprac. R. Stelmach, t. VI, oprac. M. Chmielewska, Wrocław 1991–1995.

³ *Regesty Śląskie*, t. I: 1343–1348, oprac. K. Bobowski, J. Gilewska-Dubis, B. Turoń, red. W. Korta, Wrocław 1975; *Regesty Śląskie*, t. II: 1349–1354, oprac. K. Bobowski, M. Cetwiński, J. Gilewska-Dubis, A. Skowrońska, B. Turoń, red. W. Korta, Wrocław 1983; *Regesty Śląskie*, t. III: 1355–1357, oprac. J. Gilewska-Dubis, red. W. Korta, Wrocław 1990; *Regesty Śląskie*, t. IV: 1358–1359, oprac. J. Gilewska-Dubis, red. W. Korta, Wrocław–Warszawa 1992; *Regesty Śląskie*, t. V: 1360, oprac. J. Gilewska-Dubis, K. Bobowski, red. W. Korta, Wrocław–Warszawa 1992.

⁴ *Codex diplomaticus Silesiae* (dalej CDS) XXVII: *Die landständische Verfassung von Schweidnitz-Jauer*, ed. G. Croon, Breslau 1912, nr 14; CDS XXXV: *Die Inventare nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Kreis Jauer*, ed. E. Graber, Breslau 1930, s. 23, 40–42, 147, 257; T. Lindner, *Archivalische Mittheilungen. 1 Aus dem Stadtarchive von Jauer*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” (dalej „ZfGS”), Band IX: 1868, nr 48, 49, 51, 54, 58, 60–65, 68, 72, 73, 75, 76, 78, 82, 83; H. Wesemann, *Urkunden der Stadt Löwenberg*, Löwenberg 1885, nr 26–29; *Deutsche Rechtsdenkmäler aus Schlesien*, I Band: *Rechtsdenkmäler, der Stadt Schweidnitz, einschließlich der Magdeburger Rechtsmitteilungen und der Magdeburger und Leipziger Schöffensprüche für Schweidnitz* bearbeitet von Th. Goerlitz und P. Gantzer, Stuttgart und Berlin 1939, nr 16, 17, 19, nr 16, 17, 19; P. Kerber, *Urkundliche Nachrichten über Waldenburg aus dem fürstensteiner Archive*, „ZfGS”, Band XI: 1871, s. 463; CDS VIII: *Schlesische Urkunden zur Gerichte des Gewerbsrechts insbesondere des innungswesens aus der Zeit vor 1400*, ed. G. Korn, Breslau 1867, nr 62; CDS XII: Theil I (Urkundebuch und Münztafeln):

nych do wspomnianego wyżej Landbuchu, nieopublikowanych nawet w formie regestu, należy dokument księżnej świdnicko-jaworskiej z 1 I 1380 roku. Uzupełnia lukę w materiale dyplomatycznym pani na Świdnicy i Jaworze, a ponadto jego treść stanowi przyczynek do działalności rodu Schaffgotschów.

Odpis interesującego mnie dokumentu jest przechowywany w Archiwum Państwowym we Wrocławiu, oryginału brak. Należy do zespołu archiwalnego „Dokumenty Majątku Schaffgotschów”. Opatrzony jest sygnaturą Fach XXV B sygn. 620 odpis. Odpis ten pochodzi z 13 X 1904 roku, jak głosi data umieszczona na jego końcu. Autorem odpisu jest H. Nentwig, bibliotekarz w bibliotece Schaffgotschów⁵. Odpis sporządzony został na papierze, który być może pochodzi z początku XX wieku. Autor odpisu używał pisma łacińskiego z lekką tendencją do przechodzenia w szwabachę. Wiarygodność H. Nentwiga jako kopisty nie została dotychczas podważona.

Dokument jest zatwierdzeniem przez księżną świdnicko-jaworską nadania, jakiego dokonał Gotsche Schoff⁶ na rzecz Mikołaja proboszcza parafii w Sobieszowie. Motywacją nadania było zapewnienie wiecznego szczęścia w możliwej rzeczywistości pozagrobowej, zarówno dla samego Gotsche Schoffa, jak i jego przodków. Nadanie obejmowało dziesięć grzywien rocznego czynszu pochodzących z wsi Chmielno⁷, wraz ze wszystkimi prawami, których wcześniej Gotsche Schoff był użytkownikiem, z przeznaczeniem na utrzymanie ołtarza Błogosławionej Marii Dziewicy

Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter, ed. F. Friedensburg, Breslau 1887, nr 69, 73–75; CDS XX: *Schlesiens Bergbau und Hüttenwesen. Urkunden (1136–1528)*, ed. K. Wutke, Breslau 1900, nr 133, 136–138; *Lehns und Besitz Urkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter*, ed. C. Grünhagen, H. Markgraf, Bd. I, Breslau 1881, s. 523–525; L. Oelsner: *Schlesische Urkunden zur Geschichte der Juden im Mittelalter*, „Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen”, Band XXXI: 1864, nr 32; *Codex diplomaticus Saxoniae regiae*, hrsg. O. Posse, Leipzig 1899: *Urkunden der Markgrafen von Meissen und Landgrafen von Thüringen 1381–1395, Erster Haupttheil, Abtheilung, B Band I*, nr 138; W. Urban oprac., *Repertorium dokumentów w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu część III: regesty dokumentów odnoszących się do parafii*, Wrocław 1967, nr 44, 51; tenże oprac., *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, część I: Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*, Roma 1970, nr 551, 590; tenże, *Wykaz regestów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu. Regesty dokumentów parafii w Świdnicy*, „*Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*”, t. VI [1978], Opole 1978, nr 44, 51.

⁵ Był autorem dwutomowego przewodnika bibliotecznego po silesiakach, które znajdowały się w bibliotece Schaffgotschów na początku XX wieku: H. Nentwig, *Silesiaca in der Reichsgräflich Schaffgotschschen Majorathbibliothek zu Warmbrunn*, t. I–II, Leipzig 1900–1902; Informację o istnieniu jednostki archiwalnej zawierającej rozważany tu odpis dokumentu udostępnił R. Stelmach, *Archiwum majątku Schaffgotschów w Cieplicach – dokumenty – część II*, „*Rocznik Jeleniogórski*” 2004, R. XXXVI, s. 92.

⁶ Szersze informacje o Gotsche Schoffie można uzyskać z godnego podziwu cyklu: W. Wereszczyński, *Proces rozbudowy majątku Gotsche II Schoffa założyciela rodu Schaffgotschów z Chojnika i Gryfa*, „*Rocznik Jeleniogórski*” 2002, R. XXXIV; tegoż, *Proces rozbudowy majątku Gotsche II Schoffa, założyciela rodu z Chojnika i Gryfa (część II)*, „*Rocznik Jeleniogórski*” 2003, R. XXXV; tegoż, *Proces rozbudowy majątku Gotsche II Schoffa założyciela rodu Schaffgotschów z Chojnika i Gryfa [część III-podsumowanie]*, „*Rocznik Jeleniogórski*” 2006, R. XXXVIII.

⁷ S. Rospond, *Słownik nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej, część II niemiecko-polska*, Wrocław 1951, s. 601.

w Kamienicy położonej na zachód od Jeleniej Góry. Obecnie ta miejscowość nazywana jest Starą Kamienicą. Inną pobożną fundacją, jaką miał zgodnie z wolą Gotsche Schoffa zasilić czynsz pochodzący z Chmielna, było zapewnienie utrzymania w postaci jednej grzywny osobom służącym do mszy w kaplicy świętej Katarzyny w kościele w wyżej wspomnianej Kamienicy. Zatrószył się też wspomniany wyżej Gotsche o opłacenie kazań w tamtejszym kościele oraz oświetlenie przestrzeni sakralnej. Księżna Agnieszka wyraża nadzieję, że dokument ustanawiający nowe beneficja zostanie potwierdzony przez władarzy diecezji wrocławskiej.

W wyniku przeprowadzenia rozbioru dyplomatycznego dokument można podzielić na następujące części: intytulacja z formułą dewocyjną aż do słów: „et in Jauer”, promulgacja aż do słów: „veniens presenciam”, narracja aż do słów: „in salutare remedium”, dyspozycja aż do słów: „praefati fundatio”, koroboracja aż do słów: „testimonia liberarum”, datacja aż do słów: „die festi circumcisoni”, lista świadków aż do ostatniego świadka obecnego na liście Jana von Schlewitz.

W dokumencie nie dostrzegamy formuły komisyjnej: „qui presencia habuit in comisso”, jaką T. Jurek⁸ uznał za charakterystyczną dla dokumentów łacińskich wystawianych w kancelarii świdnickiej po roku 1369, ani jakiegokolwiek innej. Być może H. Nentwig jako autor odpisu mógł pominąć formułę komisyjną, występującą bardzo często od 1369 roku w dokumentach pochodzących z kancelarii świdnickiej.

H. Nentwig uwspółcześniał pisownię nazw miejscowych oraz ortografię łacińską zgodnie z zasadami z początku XX wieku. Zubożył przez to przekaz informacyjny dokumentu oraz utrudnił identyfikację średniowiecznych nazw miejscowych.

Na liście świadków pojawiają się osoby istotne na dworze księżnej Agnieszki. W większości są to przedstawiciele rodzin odgrywających znaczną rolę w różnych dziedzinach życia księstwa świdnicko-jaworskiego, często świadczą na jej dokumentach. Rycerz Herman de Czetheras [Zettritz], brat Konrada i Mikołaja, oraz ojciec Henryka i Konrada, ochmistrz Agnieszki⁹, który już od 19 II 1369¹⁰ roku często występuje w otoczeniu księżnej świdnicko-jaworskiej. Rycerz Kopone de Czedelicz [Seidlitz], brat Hermana, pojawia się u boku Agnieszki od 19 X 1368¹¹. Kolejną postacią towarzyszącą Agnieszce od pierwszych lat jej samodzielnych rządów jest Henryk de Tschertiz [Tschertiz], który pojawia się po raz pierwszy 12 III (1369)¹². Ostatnim świadkiem jest występujący tu bez tytułu Jan von Schlewitz, pisarz dworski Agnieszki, u jej boku pojawia się on po raz pierwszy 20 IX 1368¹³.

⁸ T. Jurek, *Formuła komisyjna w czternastowiecznej kancelarii świdnickiej*, „Studia Źródłoznawcze” 2005, R. XLIII, s. 5.

⁹ D. Adamska-Heś, *Burgrabiowie księstwa świdnicko-jaworskiego w drugiej połowie XIV w.*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2001, z. 2, s. 216 [dalej Sob.].

¹⁰ L I nr 257.

¹¹ L I nr 249.

¹² L I nr 256.

¹³ L I nr 264. Pomyłką jest stwierdzenie D. Adamskiej-Heś jakoby Jan von Schlewitz był pisarzem dworskim księżnej świdnicko-jaworskiej, od 12 III 1369: D. Adamska-Heś, *Personel kancelaryjny księżnej Agnieszki świdnicko-jaworskiej w latach 1368–1392*, „Sob” 2000, z. 3, s. 436. Co wynika zapewne z faktu, że autorka nie знаła jeszcze wówczas drugiego tomu *Landbuchu Księstw Świdnickiego i Jaworskiego*, który ukazał się już po jej publikacji.

Świdnica 1 I 1380 roku.

Agnieszka księżna świdnicko-jaworska zatwierdza nadania Gotsche Schoffa uczynione na rzecz Mikołaja proboszcza parafii w Sobieszowie.

Kopia: Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Dokumenty Majątku Schaffgotschów, Fach XXV B sygn. 620 odpis.

Agnes dei gratia ducissa Slesiae Domina de Furstenberg¹⁴ in Schweidnitz¹⁵ et in Jauer¹⁶ recognoscimus tenore praesentium universis cum ad nostram veniens praesentiam fidelis noster Gotch Schof nobis exposuit qualiter zelo devotionis accensus non deceptus neque per infirmitatem neque per errorem sed de certa sua stientia in sui Ac suorum progenitorum animarum in salutare remedium. Discreto viro d[omi]no Nicolao domino Plebano in Hermansdorff¹⁷ decem marcarum censum annuum et perpetuum et in super villa Ludwigsdorff¹⁸ districtus nostri Leobergensis¹⁹, omnibus eisdem iure dominio, modo et utilitate quibus ipse census ad ipsum Gotschonem devolutus est, ad Altare quoddam in ecclesia villae majoris seu anterioris Kempnitz²⁰, districtus nostri Hirschbergensis²¹ in honorem B. Mariae V. fundandum nec non unius Mariae censum similiter annuum et perpetuum ibidem in Ludwigsdorf pro candelis et luminibus ad dictum altare similiter et ad olim altare ibidem in Kempnitz alias per ipsum in honorem S. Catharinae fundatum et detalem comparandis pia mente dedit et assignaverit tollendum et percipiendum dictum decem marcarum censum per dominum Nicolaum praedictum et ipsius suuccessoribus ministros altaris praefati, qui pro tempore fuerint nec non unius marcae censum pro candelis et luminibus, ut predictum per utrosque ministros, amborum Maximum praedictorum, singulis annis et perpetuis temporibus libere, et alisque omni servitute ac vexatione in et super qualibet festo S. Michaelis dilatione et impedimento quibuslibet procul nobis. Supplicans nobis devote et humiliter, quatenus causa Dei. Si villae nostrae benignitatis clementia, huiusmodi assignationi gratiosum vellemus assensum adhibere. Nos vero Dei renumerationis intuitu: precibus suis favorabiliter inclinata saepedictum, decem marcarum censum in villa Ludwigsdorf altari praefato B[eatae]. Mariae V[irginis]. in ecclesia villae Kempnitz fundando et suo Rectori seu Ministro qui pro tempore fuit nec non unius marcae censum ibidem in Ludwigsdorf omnibus eisdem modo et forma nec non conditione ut praesimiliter nullo nobis in et super ipsis censibus penitus. Jure Dominio vel servitio reservatis, specialiter pro candelis et luminibus ubique avolarium amborum memoratorum ministris, qui pro tempore fuerint applicamus appropriamus et adscribimus in his scriptis, consentientes praesentibus et expresse ut supra dictarum decem et unius marcarum ut praesentis donatio nec non altaris praefati fundatio per

¹⁴ Książ koło Wałbrzycha.

¹⁵ Świdnica.

¹⁶ Jawor.

¹⁷ Sobieszów koło Jeleniej Góry [Hermsdorf = Kynast].

¹⁸ Chmielno koło Lwówka Śląskiego.

¹⁹ Weichbild Lwówecki.

²⁰ Stara Kamienica koło Jeleniej Góry, D. Adamska, *Fundacje dewocyjne rycerstwa księstwa świdnicko-jaworskiego w średniowieczu*, Poznań 2005, s. 290, dopuszcza, że „wzmiankowany w 1384 kościół pw. Św. Jana Chrzciciela w Nowej Kamienicy może być tożsamy ze świątynią w Starej Kamienicy”, tam dalsza literatura.

²¹ Weichbild Jeleniogórski.

administratores ecclesiae Vratislaviensis modo et forma, quibus melioribus fieri poterit confirmatur horum quibus sigillum nostrum appensum est testimonio litterarum. Datum Schweidnitz anno domini Milesimo trecentesimo octuagesimo die festi circumcissionis. Domini praesentibus fidelibus nostris Nobili Taschone de Tzschaschwitz, Hermanno de Czetheras, M. Koppone de Czedlitz, Nicolao Czeysswitz, Henrico de Tschertiz militibus, Henrico Wills et Joanne de Schlewitz.